

**Om Skånska Städernas Författning vid medlet af
17:de århundradet.**

AKADEMISK AFHANDLING,

som, med tillstånd af

Vidtberömda Filosofiska Fakulteten i Lund,

för Filosofiska Gradens vinnande

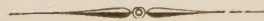
till offentlig granskning framställes

af

Andreas Adolf Oscar Stenkula,

Filosofie Kandidat af Skånska nationen,

å Auditorium N:o 1, Lördagen den 9 Maj 1868, kl. 10 f. m.

MALMÖ.

TRYCKT HOS B. CRONHOLM,
1868.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41552409_0095

Flera bland den skandinaviska nordens städer äro urgamla Af sig sjelfve uppkomna på gamla offer- och marknadsplatser eller på för handel och sjöfart lämpliga orter, eller ock anlagda till skydd mot sköflande vikingar, hafva de småningom genom större folkmängd, genom ständigt framskridande från landt- till stadsmannanäringar, genom enkla befästningar¹⁾ skilt sig från landets byar. Dylika urgamla städer i Skåne äro Lund och Skanör, hvilka af våra älsta historiska urkunder omtalas som ganska betydliga och blomstrande. Det var dock först med kristendomens införande och på grund af den genom denna utbredda, större odlingen, som städer i norden började dels allmännare uppstå, dels erhålla en mer utbildad författning.

De *danska* städernas utbildning till samhällen med från kringliggande landtdistrikt skild författning försiggick hufvudsakligen under 12:te och 13:de århundradena²⁾. Början härtill var den städerna medgifna rättigheten att hafva ett eget "byting", hvarest borgarnes rättstvister kunde afgöras, utan att de behöfde möta på häradstinget. Sedermera uppkom ett af borgarne valdt *råd*, som besörjde städernas angelägenheter — de förnämste bland *rådmännen* kallades *borgmästare*. Ursprungligen hade rådet blott en *förvaltande* makt: det skulle sörja för skick och ordning inom staden, "skicke alle embethe," mottaga och förvalta omyndiges arf, när förmyndarne ej kunde ställa borgen m. m.; dess *dömande* makt var sannolikt i början inskränkt till mål, som angingo stadens administration, handel, näringar o. d. Den egentligen dömande makten utfömdes af borgarne sjelfve på bytinget; dock fanns i hvarje stad en *kunglig fogde*, som presiderade vid tinget, och som tillgodosåg konungens intressen, hans rätt till böter, uppbar hans inkomster af staden, men för öfrigt ej hade någon andel i lagskipningen. Städernas älsta lagar, de så kallade *stadsrätterna*, som skilja sig från den allmänna lagstiftningen genom bestämmelser om

¹⁾ Brunius Skånes Konsthistoria s. 342.

²⁾ Kolderup-Rosenvinge Dansk Retshistorie, Tredie oplag s. 89.

borgerliga förhållanden, handel och näringar, genom strängare straff för förbrytelser, genom en städernas öfverhetspersoner tilldelad större exekutiv makt, författades af borgarne och stadfästades af konungarne. Till danska stadsväsendets utbildning har utan tvifvel, såväl en gammal nordisk, af kristendomen modifierad inrättning, *gilleväsendet*¹⁾, som ock tyskt inflytande i hög grad bidragit. Vid denna tid började nemligen hanseatiska köpmän besöka Danmarks städer, hvarjemte den politiska beröringen med Tyskland var ganska liflig.

Denna de danska städernas i hög grad fria författning, hvilken förefaller som en qvarlefva af den urgamla odalmanafriheten, undergick snart ganska genomgripande förändringar, i det att dels städernas närmaste öfverhet, rådet, sökte utvidga gränserna för sin makt, och dels konungarne, som i början läto det uppspirande stadsväsendet i all frihet utveckla sig, sedermera, allt efter som städerna tilltogo i antal och betydelse, ingrepp i deras styrelse och inskränkte deras oberoende. Vi kunna härtill lägga svårigheten af ett fritt borgerligt samhällsskicks bestånd under en tid, då ett alltjemt växande prest- och adelsvälde gjorde kyrkans och adelns intressen till statens viktigaste och nästan enda. Till följd häraf öfvergick den domaremakt, som borgarne utöfvat, från dem till rådet och från rådet till konungens fogde, antingen helt och hållet, eller ock så, att den blef mellan råd och fogde delad. Borgarnes rätt att välja sina öfverhetspersoner blef dem af dessa beröfvad, i det att rådet vid uppkommen ledighet kompletterade sig sjelft; men äfven häri inblandade sig sedermera konungarne och utnämde sjelfve städernas borgmästare och stundom rådmän. Hvad slutligen städernas lagstiftningsrätt angår, så, ehuru den ej alldeles upphäfdes, såsom vi sedermera få se, inskränktes den i väsendtlig mån, så att konungarne sjelfve utan städernas hörande utfärdade lagar antingen för enskilda eller alla städer i riket. Längst undgick administrationen, eller den egentliga styrelsen af städerna, ingrepp af konungamakten. Sjelfve kunde konungarne naturligtvis icke i betydligare mån inblanda sig i dennas detaljer, och deras ombud i staden, den kunglige fogden, vanligen en borgare, var snarare en myndighet *vid sidan om*, än *öfver* rådet, fastän hans anseende under äldre tider var större, än det sedermera blef. En förändring häri gjordes genom Christian II:s författning för städerna²⁾ derigenom, att han i hvarje stad i stället för byfogden tillsatte en scultus, som i egenskap af konungens ombud och innehafvare af kunglig straffmakt skulle vara stadens förnämste embetsman och rådets förman. Detta embete upphäfdes vid Christians fall; men icke långt derefter, mot midten af 16:de århundradet, finna vi i alla rikets städer en ny embetsman, hvilken, såsom konungens representant, med kunglig maktfullkomlighet kunde inblanda sig såväl i administrationens minsta detaljer, som ock i alla andra städernas angelägenheter — nemligen konungens länsman. Härmed var den boja färdig, som småningom slogs kring städernas gamla frihet: att den under det följande, på skilda tider och på olika ställen, kunde kännas mer eller mindre tryckande, berodde *dels* på länsmännens större eller mindre maktlystnad, *dels* på de personliga egenskaperna hos städernas närmaste öfverhetspersoner, *dels* äfven på det intresse, borgarne sjelfve egde för städernas angelägenheter.

¹⁾ Schlegel De Gamle Danskes Retssedvaner og Autonomi, tryckt i Danske Videnskab Selskabs Phil. og Hist. Afhandl. 3. s. 283.

²⁾ Kolderup-Rosenvinge Samling af Gamle Danske Love IV. s. 76.

Efter denna allmänna öfversigt af det danska stadsväsendets tidigare öden, skola vi särskildt vända oss till *Skånes* städer, för att närmare redogöra för deras författning vid tiden för detta landskaps öfvergång från danskt till svenskt herravälde, eller vid midten af 17:de århundradet. Den källa, hvarur vi härvid hufvudsakligen öst, har varit den del af den, i Malmö Rådhus arkiv förvarade, rika samlingen af offentliga och enskilda handlingar, rörande stadens äldre historia, såsom kungliga bref, rådhus- och tingsprotokoller, räkenskapsböcker, bref och skrivelser af auktoriteter och enskilda, som omfattar tiden från 1600-talets början till 1658.

Vid början af 17:de århundradet finna vi högsta uppsigten öfver Skånes städer lemnad åt *kungliga länsmän*. Egentligen styresmän öfver större eller mindre landtdistrikter, hade dessa i äldre tider ingen befattning med i länen liggande städer. Skånes, såväl som öfriga danska städer, voro nemligen kungliga. Af konungarne erhöilo de sin egendomliga författning, sina fri- och rättigheter, af dem inskränktes den förra och upphäfdes de senare, om så ansågs nödigt¹⁾. Om städernas angelägenheter vände sig deras öfverhet, borgmästare och råd, omedelbart till konungen, liksom kungliga bref och förordningar sändes direkt till rådet. I tidernas lopp skedde häri en förändring, i det att *dels* vissa mindre städer blefvo gifna i förläning tillika med det distrikt, hvari de lågo, *dels* länsmännen vid stridigheter mellan borgarne blefvo ålagde att inblanda sig i städernas angelägenheter²⁾.

Det första allmänna påbudet om att de kungliga länsmännen skulle hafva städerna i "Forsvar" eller "Befaling" utkom 1547. I sjelfva det till länsmännen utgående missivet angifves anledningen till och ändamålet med den vidtagna förändringen. Det heter nemligen deri: "Vor Gunst tilforn! Vi give Dig tilkiende, at vi ere komne i Forfaring, hvorledes at mange af vore Kiøbstæder her i Riget besværes og skeer stor Uret i vor Fraværelse, og at mangelsteds er stor Uenighed og Tvedragt iblandt vore Borgermestre og Raad og Almuen, og vor og Kronens Ret forsømmes derover. Thi bede vi Dig og ville, at Du haver Tilsyn i vor Kiøbstad, saa at vore Borgermestre og Raad eller Borgere ikke uforrettes i nogen maade, og desligeste at vor og Kronens Rettighed ikke forsømmes, og at deres aarlige Byskat hvert aar til gode Rede forskikkes og antvordes i vort eget Kammer, samt at Byfogden giør aarligt Regnskab for vor Hofmester og Rentemester eller hvem vi dertil beskikke o. s. v.³⁾" Det var således för at utföra en af omständigheterna nödvändig befunnen kontroll öfver städerna och deras öfverhetspersoner,

¹⁾ Se s. 14.

²⁾ Larsen Retshistoriske Afhandlingar og Foredrag s. 329.

³⁾ Se härom Jacobsen. Det danske Kiøbstadvæsen i 16:de Aarhundrede, Historisk Tidskrift 5 B. s. 38.

samt för att bevaka konungens och kronans rätt, som denna nya mellanmakt mellan konung och städer uppkom. Ännu tydligare och omständligare angifves detta i den 1561 utkommande förordningen om samma sak, hvarjemte länsmännen åläggas "have flittigt Tilsyn, at der ere saadanne Borgermestre, Raadmænd og Byfogder, som kunne være os og Byen nyttige og gavnlige, saa at hver Mand maa vederfares Lov og Ret, og vor og Kronens Ret ikke forsømmes."¹⁾ Det är klart, att denna uppsigt öfver städerna kunde lemnas åt hvem helst, konungen ville anförtro den, men emedan länsmannen i landtdistriktet sjelf var en konungens troman, låg det i sakens natur, att den åt honom öfverlemnades.

På den lista öfver städerna, som medföljde den sistnämnda förordningen saknas bland Skånes städer Malmö, liksom bland Seelands Köpenhamn. Anledningen härtill torde kunna sökas i dessa städers vikt och betydelse och det derpå beroende större anseende, som deras öfverhetspersoner åtnjoto, hvartill kommer för Köpenhamn dess egenskap af residens- och hufvudstad och för Malmö dess nära grannskap till konungens vanliga vistelseort, hvarigenom nödig tillsyn öfver dem begge kunde hållas, antingen af konungen sjelf, eller af någon af de höga riksbetsmännen. Härmed vare huru som helst; vid början af 17:de seklet finna vi utom öfriga skånska städer äfven Malmö anförtrodt åt konungens länsman.

Om länsmännens funktioner och ställning till de egentliga öfverhetspersonerna i åt dem anförtrodda städer innehålla, som vi sett, ofvan anförda kungliga bref endast i allmänhet, att länsmännen skulle såväl upprätthålla rådets myndighet gent emot borgarne, som ock skydda de senare mot maktnissbruk af det förra, samt hafva tillsyn med, att dugliga embetsmän funnos i städerna, och att konungens inkomster icke förminskades. Några få närmare bestämmelser förekomma visserligen, dels i enskilda länsbref, dels i senare kungliga recesser och förordningar, t. ex. Christian IV:s recess af 1643²⁾, men någon särskild instruktion med noggranna, i detalj gående, föreskrifter om dessa embetsmäns förhållande till städerna och deras rätt och skyldighet att i dessas angelägenheter ingripa blef aldrig utfärdad. Till följd häraf var länsmännens verksamhet till både omfång och art ganska sväfvande och obestämd, så att vi än finna dem ingripa i förvaltningens minsta detaljer, än åter, utan deras deltagande, rådet ensamt afgöra de viktigaste angelägenheter. Vi skola emellertid nu söka framställa, hvad vi för denna period funnit om länsmännens funktioner samt deras förhållande till städernas öfverhetspersoner och menigheter.

Såsom konungens ombud, eller "man och tjener", som länsmannen ofta kallas, inom den eller de städer, som voro åt honom anförtrodda³⁾, ålåg det denne i första rummet att *hafva uppsigt öfver städernas egna öfverhetspersoner*, borgmästare och rådmän samt byfogdar, att de såväl i allmänhet uppfyllde de skyldigheter, som på grund af deras embete ålåg dem, som ock särskildt verkställde dem af konungen gifna uppdrag. Så t. ex. då konungen 1651 tillskref läns-

¹⁾ Jacobsen Anf. st. 39.

²⁾ Kolderup—Rosenvinge Samling af gamle Danske love IV. s. 404—426.

³⁾ Under Malmöhus län hörde städerna Malmö, Lund, Ystad, Skanör, Falsterbo och Trelleborg; under Christianstads län Christianstad och Simmershaffn; under Helsingborgs slotts län Helsingborg och Engelholm; under Landskrona slotts län staden af samma namn. Cronholm Skånes politiska historia. I. s. 456.

mannen på Malmöhus, att i Malmö skulle få brukas 24 handqvarnar, ålades denne derjemte tillhålla Borgmästare och råd, att intet underslef skedde¹⁾, och då konungen 1631 hos rådet i samma stad begärde förhöjning af "sognepresten" Jörgen Brüdes lön, befalltes länsmannen "hålla efter" rådet, att det uppfyllde konungens önskan. Hit hör äfven länsmannens skyldighet att skydda menige borgerskapet mot en maktlysten och sjelfrådig öfverhet. 1618 förbjödos borgmästare och råd i Malmö att pålägga borgerskapet någon utgift utan ståthållarens "udtrykkelig consents og vidskab", och då brudskatt 1588 utskrefs, skulle till konungens "Embidsmand" lemnas uppgift på, huru högt hvar och en var taxerad, så att han kunde hafva tillsyn med att "thermed gange leiligen til".

Vi återkomma längre fram till förhållandet mellan länsmannen och städernas egna öfverhetspersoner.

Vidare blefvo genom länsmannen ofta *kungliga bref och förordningar kommunicerade städerna* i länet. Detta inträffade isynnerhet, när det kungliga brefvet gällde alla eller flera bland länets städer, t. ex. då skatt utskrefs af städerna i Skåne 1619, med anledning af Halmstads förstörande genom eldsvåda²⁾, men äfven annars, när länsmannen sjelf hade med saken att göra, t. ex. då han skulle münstra städernas krigsfolk, när borgmästare och råd voro parter, t. ex. då de, på grund af "Irring og Trette" mellan dem och borgerskapet, blefvo af länsmannen stämde att infinna sig i Köpenhamn, eller i allmänhet när saken genom sin vikt kräfde länsmannens kännedom.

Till länsmannen vände sig konungen för *inhemtande af upplysningar om städernas angelägenheter*. I Sept. 1628 befalltes länsmannen i Malmö jemte borgmästare och råd för konungen tillkännagifva, hvad skada borgarne hade af skränas upphäfvande "da ved deres begiering intet andet ansees, end nogle faa kunde blifve ved magt og de andre ødelegges og paa det saadant kunde forhindres skraaerne tilforn ere afskaffedt;" och då Malmö borgare klagade öfver att de, som bodde inom porten, uppköpte all den säd, bönderna införde, befalltes Grubbe (1624) skaffa reda på förhållandet och derom berätta för konungen i hans cancelli, "så der maa kunne brugis lofflige middel imod".

Stundom fick länsmannen befallning att sjelf både undersöka och afgöra till konungen från städernas innevånare inkomne klagomål. Då borgmästare och råd i Malmö klagade öfver, att det "bössesköttehold", som förut Trelleborg utgjorde, blef endast pålagdt Malmö, oaktadt en del af Trelleborgs näring kom Ystad till godo, anmodades Grubbe tillse, att det måtte billigt fördelas mellan begge.

Befattningen med *krigsväsendet* i städerna och i allmänhet allt, som rörde städernas defension, var ett bland länsmannens viktigaste åligganden. Honom ålåg att münstra och exercera borgarne³⁾, lägga qvarstad på till städerna ankommande fartyg, för att på dem öfverföra trupper, skaffa proviant åt konungens krigsfolk, se till att fästningen hölls vid makt m. m. Under

¹⁾ Se härpå flera exempel i det följande.

²⁾ Brevet skrefs till Grubbe med anmodan att tillhålla borgmästare och råd att utskrifva och indrifva skatten.

³⁾ Stundom blefvo särskilda mönsterherrar utnämde.

Christian IV:des deltagande i tyska kriget befalltes Grubbe tillhålla borgerskapet att hålla i god beredskap "sitt värge, sin bösse og andre gever", samt mönstra och exercera borgarne och landtfolket — Grubbe skulle göra det i egen person och ej genom någon af sina tjenare. Af det gjorda tillägget, att länsmanen sjelf skulle förrätta mönstringen, synes det, som om detta i allmänhet gjordes af någon af hans underlydande, troligen slottsfogden. Under samma krig anmordades Grubbe lägga embargo på alla "skuder" och "skibe", som kommo till Malmö innan den 7 Juli 1628, hålla dem qvar för att öfverföra 900 man, samt skaffa proviant åt dessa under 1 månad.

I *rättvisans* skipande synes länsmanen endast undantagsvis hafva deltagit. När något brott blifvit för konungen bekant och ej af vederbörande myndighet befradt, blef länsmanen ålagd att taga saken om hand. Sålunda uppdrogs åt Grubbe att hålla "justitiam" med Arnold Vyssvilar; men då Grubbe för tillfället ej var i Malmö, öfverlemnades sakens undersökning åt borgmästare och råd. Arnold skulle pinligen förhöras, emedan han var anklagad för blodskam. — Kanske det var på grund af brottets ovanlighet och grofhet, som konungen önskade länsmanens deltagande i dess behandling. Stundom var länsmanen närvarande vid viktigare ransakningar på rådhuset, och någon gång höll han sådana sjelf på slottet i närvaro af medlemmar af rådet och byfogden¹⁾.

Öfver *tullväsendet* inom städerna hade länsmanen uppsigt. Grubbe befalltes afskaffa alla förra tullar och acciser och låta uppläsa till honom sända tullrullor, samt se till att "tullarne" rättade sig derefter. Från denna befattning befriades han troligen 1650, då provincial-tullförvaltaren utnämndes. Detta år förordnades Ludvig Lorents att hafva tull- och accisinspektionen på Bornholm och i Blekinge samt tullinspektionen i Skåne.

Tillsyn med *presterskapet* och *kyrkorna* fingo länsmännen den 19 Juni 1582, då den till dem öfvergick från stiftslänsmännen. De skulle hafva alla kyrkor, prester, klockare, kyrko- och prestbönder med deras gårdar och gods samt den "geistliga" jurisdiktionen uti försvar och "befaling", såväl i städerna som på landet. De skulle uppbära all den renta och rättighet, som kronan af kyrkor och presterskap tillkom, härför årligen göra konungen reda och räkenskap, med biträde af presterna i hvarje härad årligen granska kyrkornas räkenskaper, meddela fullmakt åt af församlingen valda, och af superintendenten examinerade, prester m. m.²⁾. Länsmännens verksamhet i detta hänseende togs stundom i anspråk för saker af ganska underordnad vikt. Den 21 Jan. 1634 befalltes t. ex. länsmanen i Malmö att jemte borgmästare och råd bestämma hyran för stolsplatser i kyrkan samt afgiften för begravningsplatser på kyrkogården. Från samma år finna vi ett bref till samma länsman och till superintendenten öfver Skåne stift, höglärde Dr Mads Jensen, angående reparation af Peders kyrkan i Malmö och ny bortarrendering af stolsplatser, "aldenstund nogen Uskikkelighed der udi kirken skal holdes, i det mænd og kvinder skal sidde blandt hverandre."

¹⁾ En dylik ransakning hölls 1653 af länsmanen på Malmöhus i närvaro af en borgmästare och byfogden angående lägersmål mellan en adlig fröken och en ofrälse. Att saken på detta sätt behandlades, var naturligtvis för att undandra den offentligheten.

²⁾ Jacobsen. Anf. st., Falkman, upplysningar om Kronans, Kyrkans och Presterskapets inkomster af andeligt gods uti Skåne, Halland och Blekinge från äldre tider till 1660 I. s. 35.

Med *konungens* och *kronans inkomster* af städerna hade länsmanen tillsyn, och stundom blefvo af städerna utskrifna skatter till honom öfverlemnade. Städernas kämnärer skulle hvarje år redovisa för länsmanen, tvenne af honom utsedde rådmän samt några af borgerskapet¹⁾. Den 13 Mars 1633 befalltes länsmanen i Malmö tillhålla byfogden derstädes att hvarje år utkräfvä "postbudspenningar": af Malmö 30 curante Daler, af Ystad 25, af Lund 10. Den 30 Sept. 1630 utskrefs af Malmö 1500 Sp. D. eller dess värde, samt af hvar "tjenestedreng" 1 daler och af "kiöbsvenne" efter "formue", hvilket allt skulle lemnas till länsmanen.

Kontroll öfver från städerna utgående afgifter blef isynnerhet då af länsmanen utöfvad, när dessa icke skulle sändas till det kungliga ränteriet utan användas på stället, antingen till befästningarne eller något för städerna nyttigt företag, som konungen ville understödja. Den 31 Jan. 1594 skrefs till länsmanen i Malmö, att konungen efterskänkte en stadens skuld på det villkor, att den skulle användas till fästningen, och att räkenkap skulle göras för länsmanen, så att den ej användes till annat. Den 25 Nov. 1647 fingo borgmästare och råd i Malmö rättighet att uppbära den fremmande tull, som der erlades, och använda den till att betala den gäld, staden fått under kriget, samt till "fergebroens" och slottets reparation mot skyldighet att redovisa för länsmanen, som skulle tillse, att årligen något blefve användt på slottet. För "fergebroens vedligeholdelse" fingo de samma dag rätt att upptaga bropenningar, men skulle redovisa för länsmanen.

Oftast redoviste emellertid borgmästare och råd inför konungen eller hans "rentemester" både för de ordinära och extraordinära skatter, som genom dem upptogos af staden, och vanligen blefvo dessa genom rådets försorg öfversända till kungliga räntekammaren.

Stundom ålades länsmanen tillse, att *kungliga bref och förordningar* samt *vissa skrå- och lagsprivilegier efterlefdes*. Då t. ex. apothekarne i Malmöhus län missbrukade sitt privilegium att sälja specerier, i det de voro för dyra med sina varor, anmodades länsmanen (1646) hålla efter apothekarne inom länet att gifva lika billigt köp som andra. I Oct. 1650 befalltes samma länsman se till, att bestämda "bededage, Guds rättfärdiga vrede och våra synders välförtjenta straff att afbedja, måtte hållas i tillbörlig reverens." Han skulle i sitt län tillkännagifva de dertill bestämda dagarne.

Slutligen togs länsmannens verksamhet i anspråk för en mängd angelägenheter, som svårigen kunna under gemensamma rubriker sammanföras. 1614 befalltes länsmanen i Malmöhus skicka till Köpenhamn åtskilliga handtverkare, några från hvarje stad i länet²⁾. 1619 ålades samma länsman hafva uppsigt öfver allmänna byggnader i Malmö³⁾ Hvarjehanda polis-

¹⁾ Samling af gamle Danske Love IV s. 413.

²⁾ Från Malmö 2 skeppstimmermän, 2 hustimmermän, 2 murare, 1 kalkslagare, 8 "plicktskarle"; från Ystad 1 skepps- och 1 hustimmerman, 1 murare, 1 kalkslagare, 4 plicktskarle och dessutom alla lösdrefvare i länet.

³⁾ Brevet skrefs till rådet och lyder: "Eftersom J underdaanigst er begierendes fergebroen der udi vor Kiöbstad Malmö att maa lade reparere og forferdige, da ere vi naadigst dermed tilfreds, dog att det scher med vor Embidsmands och med nogle de bedste Borgeris dersammestedis deris Raad og Widenschabff. Hvilket wij och herefter om alle byens bygninger will hafve forstaatit, och att nogle af de fornemste borgere medh lehnsmanden schall anordne och fortinge dette, saawell aldt andet, hvis Byens bygningh och arbeide, som fornöden gjøres."

förordningar blefvo af honom utfärdade, t. ex. förbud mot att köra gödsel till stranden, mot lösa hundar, mot att täcka husen med halm m. m. Dem, som gjorde sig skyldiga till öfverträdelse af dessa, eller till vissa andra lagbrott t. ex. oloflig oxhandel eller ingrepp i den adeln förbehållna jagträtten, lät stundom länsmannen instämma antingen inför rådhusrätten af byfogden eller slottsfogden, eller inför bytinget af den senare.

Vi finna således, att länsmännens verksamhet inom städerna var af en både omfattande och mångfaldig art. Den var dock öfver hufvud taget mera granskande, kontrollerande, än egentligen styrande — i styrelsens detaljer ingrepo länsmännen endast undantagsvis, när särskilda omständigheter dertill föranledde. Dessa embetsmän voro ofta till stor nytta för städerna, då de såsom konungens personlige vänner och högt ansedde män lättare, än städernas egna öfverhetspersoner, kunde både utverka önskad förmåner och ynnestbevisningar och, när behof gjordes, skydda borgarne mot oförrätter och olofliga ingrepp i deras privilegier¹⁾. På grund häraf såg såväl rådet, som menigheten, med vördnad och undergifvenhet upp till länsmannen såsom den höga öfverhet, af hvilken deras väl och ve i icke ringa mån berodde. Denne åter ansåg sig som de städers naturliga försvar och beskyddare, som voro åt honom anförtrödda. Mellan honom och rådet och isynnerhet borgmästarne, med hvilka han mest kom i beröring, synes i allmänhet ett godt och vänligt förhållande hafva egt rum. De senare blefvo af länsmannen kallade "vore gode venner"; med dem rådgjorde han om städernas angelägenheter; och på deras förbön blefvo stundom af länsmannen för mindre lagöfverträdelser anklagade borgare från straff befriade. Beskaffenheten af detta förhållande var dock olika på olika ställen, beroende dels på länsmannens individualitet, dels på borgarnes och öfverhetens karakter. Om länsmannens ställning till byfogden komma vi framdeles att tala.

Om länsmännen hade en mer generel, kontrollerande makt, tillkom deremot den speciela styrelsen, det aktiva handhafvandet af städernas angelägenheter, tvenne, sedan äldre tider existerande, myndigheter: rådet och byfogden, hvilka ock af menige borgerskapet företrädesvis äsyftades med benämningen "vor Öffrighed" eller "vore Öffrighetspersoner". Af dessa hade den förra, rådet, en ur borgerskapets midt vald korporation, i första rummet att sörja för städernas bästa, under det den senare, byfogden eller konungens fogde, som han ofta kallas, hufvudsakligen skulle tillgodose konungens intressen. Dock ansågos äfven rådets medlemmar och isynnerhet borgmästarne, som statens tjenstemän och blefvo ofta i dess värf använda, medan å andra sidan byfogdens verksamhet i betydlig mån togs i anspråk för städernas angelägenheter.

Rådet i Skånes städer bestod under ifrågavarande period i allmänhet af 2 borgmästare och 6 till 8 rådmän. Vid Christer Bondes besök i Helsingborg 1658²⁾ funnos derstädes 2 borgmästare och 6 rådmän. Samma antal har sannolikt funnits i de landskapets städer, som haft ungefär samma storlek och folkmängd som Helsingborg nemligen Lund, Landskrona och Ystad, de mindre städerna åter:

¹⁾ Då borgmästare och råd i Malmö klagade öfver att fru Sofia Ulfstand låtit nedrifva ett hus i Malmö, hvarigenom den derifrån utgående utskylden frångick staden, befalltes Grubbe den 19 April 1619 taga försäkring af fru Sofia, att hon åter skulle uppbygga det som blifvit nedrifvet, eller, om hon vägrar, instämma henne för riksens råd på herredagen. Cronholm Skånes politiska historia 1 D. s. 502.

²⁾ Christer Bondes berättelse om Skånes, Hallands och Blekinges tillstånd etc. i Handlingar rörande Skandi-naviens historia 6 D. s. 108.

Engelholm, Åhus, Cimbritshamn, Skanör och Falsterbo hafva väl oftast haft färre rådmän, troligtvis 4¹⁾), om ock alltid eller oftast tvenne borgmästare.

Det är emellertid möjligt, att i förstnämde städer rådmännens antal under denna tid, liksom under det närmast föregående århundradet, stundom uppgått till 8²⁾).

I Malmö funnos vid Bondes besök 4 borgmästare och 8 rådmän. 1526 erhöll nemligen Malmö jemte Köpenhamn rättighet att hafva 4 borgmästare och 12 rådmän, en rättighet, som förstnämde stad, hvad rådmännens antal angår, icke länge begagnade sig af. Redan 1582 hade Malmö endast 6 rådmän, och under hela tiden från detta år till 1658 har rådmännens antal icke öfverstigit 8, men väl varit 7, 6, 5, 4³⁾). Borgmästarne åter ha sällan varit färre än 4. Liksom i Malmö har troligen äfven i Skånes öfriga städer rådet sällan varit fulltaligt. Orsaken härtill torde, utom i aftagande folkmängd och rörelse, kunna sökas deri, att rådet, hvilket utnämningen af rådmän tillkom, hade fördel af att bestå af så få medlemmar, ty ju färre de voro, desto större blef hvars och ens andel af de rådet "in corpore" tillfallande inkomsterna.

För utnämningen af rådets medlemmar fanns ej någon fast norm, utan var förfarandet dervid olika, ej blott i olika städer, utan äfven på olika tider i samma stad. Att borgmästarnes utnämning berodde af konungen, säges uttryckligen i Fredrik II:s bref till Eiler Hardenberg af den 20 Dec. 1562 ⁴⁾); och har väl detta i allmänhet blifvit iakttaget, antingen så, att konungen sjelf omedelbart, eller efter förslag af borgarne, utnämmt ifrågavarande embetsmän, eller ock, att, då staden var mindre och till följd deraf valet af mindre vigt, eller konungen saknade kännedom om till embetet lämpliga personer, länsmannen på konungens befallning och å dennes vägnar företagit utnämningen. Med Malmö egde ett särskildt förhållande rum, i det att denna stads borgare genom förut citerade bref af 1526 erhöilo rättighet att sjelfva tillsätta borgmästare och rådmän, en rätt, som oss veterligt, ej under danska tiden *formligen* upphäfdes. Det är emellertid mycket troligt, att konungarne stundom tillåtit sig ingrepp i valet af borgmästare äfven i Malmö, då vi straxt få se, att så var fallet vid besättandet af de vida mindre viktiga

¹⁾ Ut i Christian IV:s Recess af 1643 heter det i 3 Cap. 1 §: Udi hver Kiøbsted skal der være to eller flere Borgemestere, fire, sex eller flere Raadmænd, efter som Byens Leylighed udkreffver og hidindtil sedvanligt været haffver. Gamle Danske Love IV. s. 412.

²⁾ Jacobsen. Anf. st.

³⁾ 1582 funnos i Malmö 4 borgmästare och 6 rådmän.

1586	"	"	3	"	5	"
1592	"	"	4	"	7	"
1594	"	"	3	"	5	"
1621	"	"	2	"	7	"
1622—25	"	"	4	"	5	"
1626	"	"	4	"	4	"
1636	"	"	2	"	8	"
1653	"	"	4	"	8	"

⁴⁾ "Da efterdi at, som Eder selv vitterligt er, ingen Borgemester i Kiøbstederne bør afsettes eller beskikkes uden vor villie og vidende, kunne vi os ikke noksom forundre, at J der i Byen (Trelleborg) har gjort samme forandring uden vor Bevilling". Jacobsen anf. st. p. 90.

rådmansplatserna; och att en dylik utnämning åtminstone *en* gång företagits af länsmannen, visar ett rådhusrådskoll af den 13 April 1653, der det heter: "Da haffver vores gunstige Slodsherre Erlige och Welb. Mand Otte Tott, Befalingsmand her paa Malmøhus tilsat Wellfor nemme Mand Hans Hendriksen Raadmand till Borgemester" — om utnämningen skett på konungens befallning eller af länsmannen själfmant, upplyses ej. Af ordalagen, hvori denna utnämning omtalas, framhålles icke sättet för densamma som ett undantagsfall, hvarför det är mycket möjligt, att mot slutet af perioden borgmästare i Malmö *oftare* utnämndes af länsmannen.

Rådmän utnämndes af rådet eller af detta tillsammans med menigheten utan konungens eller länsmannens hörande. Uti nyss anförda rådhusrådskoll heter det: "Samme dag er Terning Hansen tilsat at vere Raadmand", utan att länsmannens deltagande i detta val på något sätt antydes. Det är dock klart, att en länsmannen misshaglig person ej gerna kunde komma i fråga. Stundom inblandade sig konungen i tillsättandet af rådmännen: 1644 erhöll rådet i Malmö ett kungligt bref, hvori en Jacob Clausen "anbefales" till rådmän, "saa fremt J hannem dertill qualificirt befinder". En dylik rekommendation var naturligtvis i själfva verket en befallning; de af oss citerade orden visa emellertid ett erkännande af högsta makten, att valet egentligen tillkom rådet, i det att pröfningen af den föreslagne personens lämplighet åt detta öfverlemnades.

Byfogdar tillsattes af konungen eller länsmannen, utan att borgerskapet eller rådet dervid hade någon förslags- eller yttrande rätt. Mot slutet af förra århundradet tyckes dock en dylik förslagsrätt hafva tillkommit Malmö ¹⁾. När denna upphäfdes, kunna vi icke uppgifva, men vi hafva icke under hela det af oss behandlade tidsrummet funnit densamma utöfvad. Då byfogden Hans Valterson tog afsked, begärde han den 12 Mars 1655 sitt "skudsmaal" i följande ordalag: Eftersom Jeg underschreffne aff høj Öffrigheds magt og Møndighed er tillforordnet at vere K. M. foged og tjener her i staden aff den edle og Velb. Herre Herr Tage Tott Ottesen Ridder, Danmarks Riges raad, for 11 aar siden, da den velb. herre, vores gunstige herre og Lensmand, her paa slottet mig samme bestilling commanderit — — er jeg af højnødvendig aarsager foraarsaged i dag att skjude midt schiell og schudsmaal till alle". Något borgerskapets eller rådets deltagande i utnämningen antydes häri visserligen icke. Det är således mycket sannolikt, att denna, liksom andra Malmös företrädesrättigheter, småningom blifvit af länsmannen inskränkt eller alldeles upphäfd.

Sedan borgmästare, rådmän eller byfogdar blifvit af vederbörande myndigheter utvalda, aflade de trohets- och embetsed: borgmästare och byfogdar inför konungen eller länsmannen, rådmännen inför rådet och menigheten. En gång utvalda, behöllo de sina embeten för lifstiden, så framt de ej sjelfve togo afsked eller på grund af gröfre förseelser afsattes. ²⁾ Det förra in-

¹⁾ Den 8:de Juni 1559 befallte konungen Eiler Hardenberg att utnämna till byfogde en af de tre, som borgarne efter den förre byfogdens död hade uppsatt på förslag. Jacobsen s. 73.

²⁾ Genom förordningen af 1619 och Recessen af 1643 försöktes att göra borgmästareembetet rörligt, så att den, som ett år hade varit "öfverste Borgemester", skulle nästa år vara "nederste Raadmand" o. s. v. Denna anordning väckte stort missnöje på de få ställen, der den infördes och bibehöll sig icke länge. I Aarhus blefvo de så kallade "Fastelavns Borgemesterne" afskaffade genom en Kungl. förordning af den 26 Juni 1649. Häbertz Aktstykke vedkommende Staden og Stiftet Aarhus. ss. 82 och 136.

I Skånes städer ha dessa förordningar, så vidt vi veta, ej blifvit tillämpade.

träffade för sjukdoms eller ålderdoms skull, eller ock emedan de borgerliga yrken och näringar, städernas öfverhetspersoner fortforo att utöfva jemte sina embeten, till följd af dessa försumma- des. Det senare, afsättning, kunde endast ske genom konungen, eller på dennes befallning genom länsmanen¹⁾. Medlemmarne af rådet valdes bland de förmögnaste och mest ansedda borgarne. Under äldre tider voro handtverkare uteslagna från städernas styrelse, men under denna period finner man såväl handtverkare som köpmän i rådet; dock utgjorde de senare i allmänhet flertalet, isynnerhet i de större och genom en lifligare handel utmärkta städerna, t. ex. Malmö.

På valet af öfverhetspersoner hafva utan tvifvel släktskapsförbindelser öfvat stort inflytande, då det ej var i lag förbjudet för flera personer af samma släkt att på en gång vara medlemmar af rådet²⁾. Af öfverheten fordrades erfarenhet och moget förstånd, hvarföre i allmänhet, ehuru ej någon viss ålder var föreskrifven, endast äldre personer deri invaldes, men ej några särskilda insigter, ej en gång i lag och rätt. Någon kännedom om lagar och författningar erhö- llo de flesta borgare, dels såsom bisittare vid bytinget, dels derigenom att Kungl. bref och förord- ningar blefvo offentligt upplästa vid bytinget eller på rådhuset. De högre insigter, som kunde vara af nöden för borgmästare och byfogdar, förvärfvade sig vanligen dessa redan såsom råd- män. Till byfogdar valdes nemligen oftast rådmän och till borgmästare nästan alltid rådmän eller byfogdar.

Hvarken borgmästare eller rådmän hade fast lön eller bestämda inkomster. Emellertid tillkommo dem tid efter annan åtskilliga förmåner och intägter, som gjorde dessa embeten, utom för det anseende, de meddelade, äfven i pekuniärt hänseende eftersträfvansvärda. Inkomster- nas beskaffenhet var ungefär densamma i alla städer, deras storlek deremot olika, icke blott i olika städer, utan äfven på skilda tider i samma stad. Vi skola utförligare redogöra för rådets i Malmö inkomster. Rådet uppbar 1) af alla varor, som ut- och infördes, en viss afgift under namn af "Thönnepenge" och "Seckepenge"³⁾, 2) "Penge af Wechten"⁴⁾, 3) "Borgerschaffs- och Boestadspenge"⁵⁾, 4) "Seigelpenge"⁶⁾, 5) "Schödetönne"⁷⁾, 6) "Thiendepenge"⁸⁾, 7) "Regen- schabspenge"⁹⁾, 8) "Embeders- och Laugspenge"¹⁰⁾. Dessa inkomstposter förekomma i här an- förda ordning i rådets räkenskapsböcker. Men dessutom hade rådet åtskilliga andra inkomst-

¹⁾ I ofvannämde Recess heter det härom: "Ingen maa fra saaden Bestilling forløffvis, saa fremt hand er dyetig, uden det skeer med Kongens udtrykte Bevilning".

²⁾ Såsom förhållandet var i Sverige. Odhner Bidrag till Svenska Stadsförfattningens historia, s. 31.

³⁾ De senare egentligen en afgift för begagnandet af säckar, som tillhörde rådet.

⁴⁾ Vågpenningar.

⁵⁾ De förra erlades vid borgare-edens afläggande, de senare för rättighet att hålla bodar på torget.

⁶⁾ Erlades för handlingars förseende med stadens sigill — uppbyros af byskrifvaren.

⁷⁾ För meddelande af sköte- och fastebref vid köp af stadsegendom — uppbyros af byskrifvaren.

⁸⁾ $\frac{1}{10}$ af egendom, som ärfdes af utlänning och fördes ur staden.

⁹⁾ För revision af offentliga räkenskaper.

¹⁰⁾ Erlades vid inträdet i ett embete eller lag.

källor. Den 17 April 1598 fingo borgmästare och råd för "deres Umag och bestilling" rättighet att uppbära 3 sk. danska för hvar tunna tyskt öl (Rostocker), som uttappades i kanne- och pottetal — dock undantogs det, som kungen eller adeln köpte. 1645 fingo borgmästare och råd lof att sälja rhenskt vin i stadskällaren. 1655 förordnades, att den afgift, som upptogs vid ut- och inskeppning i Malmö för färjebrons underhåll, skulle lemnas till rådet mot skyldighet för detta att underhålla bron — en skyldighet, som naturligtvis rådet ej åtog sig, så framt det ej dervid såg sin fördel. Af mera privat natur voro de inkomster, som rådet kunde bereda sig af sin qvarn och sitt fiske samt en äng i "hästhagen". I en öfverenskommelse, som borgmästare och råd med afseende på dessa uppgjorde den 1 Dec. 1617, bestämdes, att den, som inträdde i rådet, skulle, 3 år efter sitt inträde, till företrädarens enka ¹⁾ och barn betala 200 Rdr; under tiden skulle dessa åtnjuta fördelen af qvarnen och fisket. Om enkan afsade sig dessa, kunde hon, om hon så önskade, genast bekomma penningarne. Om ej hustru eller barn funnos, skulle dessa 200 Rdr betalas till rådet och dessutom en rosenobel till hvarje medlem af detta, emedan den inträdande genast finge andel i qvarnen, fisket och ängen i hästhagen. Af qvarnens inkomster uppbär hvar och en delegare sin andel i penningar; afkastningen af fisket deremot erhöles "in natura" ²⁾. Hästhagen var skiftad i vångar, af hvilka hvar rådsperön hade sin.

På de flesta ställen hade rådet *jordar* kring staden, antingen utan någon afgift, eller mot en ringa sådan; öfverallt hade det andel i böter för vissa förbrytelser, i konfiskerad och förbrutet gods. En förmån, som rådet likaledes allmänt åtnjöt, var befrielsen från den allmänna byskatten, hvaremot det deltog i alla extraordinära skatter och prestskatten. Denna fördel utsträcktes den 11 Aug. 1655 till borgmästares och rådmäns enkor, så länge de förblefvo i sitt enkestånd.

Utom dessa inkomster, som tillkommo rådet i sin helhet, uppburo enskilda rådsmedlemmar vid särskilda tillfällen, t. ex. förrättande af skiften, syner m. m., särskilda arvoden ³⁾.

Som vi redan nämt, var storleken af rådets inkomster mycket olika. Efter rådets i Malmö räkenskapsböcker erhöles ett år, då inkomsterna stego till ett ovanligt högt belopp, hvarje borgmästare 108 Rdr och hvarje rådmän 54 Rdr. De senare fingo nemligen hälften så mycket som de förra. Ett annat år åter blef icke allenast icke någon utdelning, utan till och med en brist ⁴⁾.

Byfogden hade i allmänhet *ingen*, om ock ringa fast lön ⁵⁾. Hans hufvudsakliga inkomstkällor voro dock andel i böter samt en viss procent af genom honom uppburna penningar. Här af inflytande inkomster kunna anses som hans lön, såsom kunglig tjänsteman.

¹⁾ I Malmö gafs af rådet, när en borgmästare dog, 100 Rdr åt enkan.

²⁾ 2 gånger i veckan, Måndag och Fredag, erhöles borgmästare och rådmän fisk, en rätt af hvarje slag; men emedan grafvarne omkring staden från Arilds tid tillhört borgmästarne och dessa gifvit rådmännen andel deri, fingo de förra en gång till i veckan hemta fisk till en rätt af hvarje slag. Enkan efter en borgmästare eller rådmän skulle åtnjuta fisk 2 gånger i veckan på samma dagar, som rådmännen.

En särskild fiskare aflönades af rådet.

³⁾ Jemf. s. 13, noten 1.

⁴⁾ Detta var dock ett undantagsfall och härrörde deraf, att rådet, som blifvit instämt till herredagen i Köpenhamn, på sin bekostnad till densamma afsände och der underhöll tvenne deputerade.

⁵⁾ I Malmö 24 Daler. Cronh. I 480.

För tjensteförrättningar af mera privat natur, t. ex. skiften, jordmätningar m. m., uppbär han vid hvarje särskildt tillfälle ett visst, af rådet bestämdt arvode ¹⁾. Om storleken af byfogdens inkomster hafva vi alldeles ingen kännedom.

I likhet med borgmästare och råd var byfogden fritagen från den vanliga byskatten; i allmänhet äfven från andra både ordinära och extraordinära skatter till såväl staden, som konungen. Detta senare dock icke alltid. I ett kungligt bref af 1588 till rådet i Malmö om utskrifvande af brudskatt heter det: "ingen skulle vere forskont, hvarken Borgemester, Raadmend eller byfogde, uden di, som ere i vor tjeniste som Skipper, styrmend, bodsmend eller bösseskötter."

Vi skola nu öfvergå till den vigtigaste delen af vår framställning om städernas öfverhetspersoner, nemligen om dessas *funktioner*. Med afseende på dessa kunna medlemmarne af rådet betraktas från tvenne sidor, dels såsom konungens och statens tjenare, dels såsom städernas styresmän. Några bestämda och noggranna gränser för omfånget af deras verksamhet finner man lika litet, som för länsmännens. Det mesta berodde på häfd och plägsed. Men då rådet var en vida äldre institution, än länsmansembetet, hade under tidernas lopp det förras verksamhet vunnit större stadga och bestämdhet, än det senares ännu kunnat erhålla. Detta förhållande var af synnerligt stor betydelse såväl för rådets embetsäligganden i allmänhet, som särskildt för dess ställning till regeringen, i det att genom häfd och vana den nya mellanmakt, som i länsmännen uppstod mellan konungen och rådet, och som i rådets både verksamhet och ställning kunde föranledt högst genomgripande förändringar, i betydlig mån modifierades.

Vi finna derföre konungen äfven under denna period omedelbart meddela sig med rådet och använda detsamma i sina och statens värf. De allmänna angelägenheter, hvarom konungen mycket ofta vände sig till rådet voro: utskrifningar af extraordinära skatter samt af manskap till hären eller flottan. Den 16 Aug. 1602 begärde konungen af rådet i Malmö 50 "schytter", som skulle föras af en bland stadens borgare Christoffer Perlesticker. Den 4 Aug. 1611 begärdes 50 båtsmän. Den 10 Febr. sistnämde år befalltes rådet utskrifva 100 knektar samt se till, att de ej lemnade staden. "Och", heter det, "emedan vi icke utan ett ringa antal begära, vilja vi, att J flitigt gifven akt på, att de äro unga, starka och dugtiga". Knektarne skulle sändas till Anders Sinklär, länsman på Gladsax, och staden skulle besolda dem under en månad.

¹⁾ En af rådet i Malmö den 2 Jan. 1615 upprättad taxa för skiften och mätningar meddelar härom åtskilliga upplysningar.

Skifte skulle förrättas af byfogden, byskrifvaren samt 2 dertill utsedde rådmän (Vedemesterne). När skiftet varade en dag, erhöilo dessa tillsammans 4 Rdr, varade det längre, skulle hvardera hafva 3 riksmark om dagen. Skiftade arfvingarne sjelfva, skulle de dock betala af 300 Rdrs förmögenhet 5 Rdr, af 500 Rdr 8, och af 1.000 eller mera 15 Rdr, att delas lika mellan borgmästare och råd, eftersom ej Vedemesterne hade mera besvär än de öfrige. Byfogden skulle i samma förhållande hafva 1, 2, 3 Rdr. Byskrifvaren fick efter behag (om honom anmärkes, att ingen finge skrifva kontrakter, "forligelsesmaalsbrefve" eller "arfve anlangendis", hvarom tvist kunde uppstå för borgmästare och råd, utom byskrifvaren). Om hela rådet blefve kalladt till skifte, skulle inkomsterna delas lika.

Mätning af jord utfördes af byfogden, vedemesterne och byskrifvaren. De fingo för hvarje stycke 4 Rdr. Samma personer skulle vara närvarande, när kistor, skrin eller annat skulle uppbrytas och registreras. De erhöilo härför 2 Rdr och, om det varade mer än en dag, 4 Rdr. Om en arfvinge ville hafva något gods efter en afiden försegladt till framtida skifte, skulle han betala 4 Rdr. Till slut heter det, att den fattige slapp att betala — men den rike fick göra kost med mat och öl, om han ville.

Den 28 Febr. samma år skrefs till rådet: "emedan vi förfara, huru i eder by finnes trometere och stadsspillemend, som vi kunne bruge til vore örlogsskibe, tha bede vi eder och ville att J udj eders by udtager saa mange trometere, pibere och tromslagere, som er att bekomme och skicker dem till Kjöbenhaffn." Några bevis för rådets anlitande vid utskrifningar af skatter anse vi ej nödigt anföra, då exempel på motsatsen endast undantagsvis förekomma ¹⁾. Om utskrifning af krigsfolk vände sig konungen icke sällan till länsmanen. Äfven om städernas defension meddelade sig konungen ofta med rådet. Den 14 Juni 1644 fick rådet i Malmö ett kungligt bref om reparation af stadens murar och annat, som till stadens försvar kunde vara nödigt. Nödiga vapen och ammunition anskaffades af rådet. I Aug. 1611 hemtade en rådmän Fader Madzen från Malmö i Köpenhamn 4 "jernkartoufver och annan munition" ²⁾.

Äfven i andra, mera speciela, fall använde konungen rådets tjenst, såsom till att uppköpa säd för konungens räkning ³⁾, att sända handtverkare till hufvudstaden ⁴⁾, att utkräfvä penningar, som konungen hade att fordra af invånare i staden, att upptaga kollekt af borgerskapet för att friköpa fångar m. m. Vi se således, att rådets verksamhet äfven under denna period i icke ringa mån anlidades i konungens och statens tjenst.

Rådets hufvudsakliga och viktigaste funktioner voro dock sådana, som dess egenskap af stadens egentliga styrelse kräfde. Det första, vi härvid hafva att iakttaga, är rådets egenskap af stadens *representant*.

Vid Riksdagarne uppträdde delegerade af rådet, dock oftast jemte några bland borgarne såsom stadens ombud. Rådet upptog lån och avslutade köp för stadens räkning. När något större lån upptogs, undertecknades likväl skuldförbindelsen ej blott af rådet, utan äfven af de förnämsta och rikaste bland borgarne ⁵⁾. Hit hör rådets skyldighet att bevaka och skydda stadens rätt och privilegier, dels mot andra kommuner, dels mot enskilda. I det förra afseendet synas magistraterna i Skånes städer, till följd af mellan dessa rådande handelsjalousie, hafva varit i icke ringa mån upptagna. I synnerhet gäller detta om Malmö, hvars magistrat använde alla möjliga medel för att trakassera grannstäderna och draga deras handel och näring till Malmö. 1619 lyckades detta med afseende på Trelleborg, hvars stadsprivilegier detta år blefvo upphäfda ⁶⁾. Öfver olaglig handel i det "skadliga nästet" Trelleborg klagades ännu 1648. Äfven

¹⁾ Se härom Jacobsen, Det danske Skattevæsen. Jemf. s. 17.

²⁾ Han skrifver om sitt besök i Köpenhamn till borgmästaren Jacob Fechtell, att han blef mottagen af kanslern Christian Friis. Han var dennes gäst en dag och nästan hela dagen i hans sällskap både på slottet och "andensteds". — Rådets anhållan om ammunition beviljades. Han hade fått löfte om 25 "stöcher splinter ny", hvaribland äro några halfva kartoufver, de andra alla hela "sager", som de här kallas. Han skänkte arklimästaren 10 Speciedaler, "hvilket", hoppas han, "schall vell profitere vor bye 10 doffvelt".

³⁾ Den 11 Juni 1580.

⁴⁾ Den 5 April 1619 befalltes rådet i Malmö skicka till Köpenhamn 2 kalkslagare och 2 smeder, en annan gäng alla stadens sadelmakare.

⁵⁾ Den skuldförbindelse, som utfärdades den 9 Maj 1636 för ett af Christian IV till staden Malmö gifvet lån af 13,000 Rdr, undertecknades af borgmästare och rådmän samt 12 borgare.

⁶⁾ Se bilagan 1. 1608 var rådet i Malmö inkalladt till Köpenhamn för att höras om sina beskyllningar mot Trelleborg, hvars borgmästare och råd äfven voro inkallade. Deputerade reste och förhördes i konungens, Kanslern Breide Rantzows och flera "gode herrers paahör".

utskeppning från "Lumme haffn" ville rådet i Malmö förhindra och fråntog i denna afsigt en Lundaborgare en båt, som de dock efter konungens befallning måste återställa, derföre att Lunds invånare fått rättighet att besöka nämnda hamn ¹⁾). Äfven mot enskilda fick stundom rådet uppträda till försvar för stadens rättigheter, t. ex. i Malmö mot fru Sofia Ulfstand ²⁾).

Här torde äfven förtjena omtalas de försök, som stundom gjordes af rådet, att genom skänker förvärfva staden mäktiga herrars bevägenhet, hvilket dock icke alltid lyckades. Sålunda fick rådet i Malmö den 17 Juli 1600 ett bref från Christian Friis med tacksägelse för den present af 100 t:r hafre, som rådet gjort honom, men, heter det, som han visste sig det "i ingen maade at haffve forskyldt", skickade han 75 Rdr i betalning.

Den älsta och mest omfattande bland rådets funktioner var upprätthållandet af skick och ordning inom städerna, hvilket tillkom detsamma såsom städernas *administrativa* myndighet. Bland den mångfald af ämnen, som härunder inbegrepos, anmärka vi först och främst tillsynen med och ordnandet af städernas *handel* och *rörelse*. Förordningar härom utfärdades dels af rådet ensamt, dels i samråd med borgerskapet ³⁾, t. ex. förbud mot landsköp, förköp (forprang), falska vigter m. m. Förordningar af mera allmän natur, t. ex. exportförbud, förbud mot att handla med vissa varor o. d., utfärdades af konungen med befallning till rådet att meddela borgerskapet desamma samt öfvervaka deras efterlevande.

Efterlevandet af gällande föreskrifter öfvervakade dels rådet sjelft, dels vissa af rådet utsedda män. Enligt Christian IV:s recess af 1643 ålåg det rådet att hvarje år utnämna en öfverköpman, som skulle undersöka om handel och köpenskap uppstående tvister; och enligt 1615 års recess skulle rådet utse vissa personer, som skulle undersöka inkommande varor, såsom vin, saltad fisk och kött, "vrage" det odugliga samt taxera vinet. Andra (ibland dem en af rådet) blefvo förordnade att tillse, att den som handlade med rhenskt vin, icke uttappade spanskt och franskt, och tvärtom. Den 8:de April 1623 befalltes rådet i Malmö att — med anledning deraf, att köpmännen, ehuru import af silke- och ylle-manufaktur-varor var förbjuden, sålde fremmande tyger under förevändning, att de hade dem, innan förbudet utkom — för förebyggande af möjligt underslef utnämna några goda dannemän och borgare till att registrera alla köpmäns och krämares sålunda införda varor samt förse dem med ett blymärke och sigill.

Lag och handtverk stodo under rådets uppsigt. I Christian III:s Dronningborgske Recess heter det: "oc skulle Borgemester oc Raadmendt udi hver Köpstedt werre forplietet att holde god skick Pollitii udi Köpstederne, saa att ther findis gode Embitzmend, att hver kand ther bekomme, for et skelligt Werd, Hombler, Salt, Staal, Klede, Stöffe, Sko, oc andet hves Adelen oc Bonden Behoff haffver, som bör att findis fald uti Köpstederne ⁴⁾).

I början af denna tidrymd blefvo "Laugsartikler" upprättade af rådet i förening med vederbörande lag, men den 13 Juni 1613 afskaffades *alla Skraaer och Laugsretter* och berättigades

¹⁾ Cronh. I. s. 513.

²⁾ Se sid. 8, noten 1.

³⁾ Se bilagan 2.

⁴⁾ Kolderup-Rosenvinge Samling af gamle Danske Love IV. s. 246.

hvem som helst, inländsk eller utländsk, att drifva sitt handverk och näring, när han gjort och vunnit sin borgerliga ed och utgifver borgerlig och bys tunga lika med andra invånare¹⁾).

Denna förordning väckte dock stort missnöje och blef snart af Christian IV sjelf genom åtskilliga andra modifierad och slutligen alldeles upphäfd. I en 1621 utkommen förordning om "Haandverks-Drenge och Svende" påbjöds, att i hvarje handverk vissa "vedtægter" till att bestäm- ma läroåren för "Svende och Drenge" skulle författas. En ålderman i hvarje handverk skulle utnämnas, och laugshus tillätos²⁾. Och i Christian IV:s recess af den 27 Febr. 1643 bestämdes, att vissa "vilkor" skulle af hvarje handverksmästare uppgöras med borgmästare och råds be- tänkande³⁾).

Taxa på handverkarens och näringsidkarens varor och arbeten upprättades af rådet. Nämde recess innehåller härom: rådet skulle vid påsktiden utse 2 af sin midt, som skulle taxera och sätta pris på färskt oxkött, saltad och torkad fisk, danskt öl och bröd, franskt och spanskt vin, spanskt salt och annat, intet undantagandes, som handverksfolk och andra för deras vara och arbete skola hafva. Äfven för "vogumend" (åkare) och färjemän utfärdades taxa af rådet. Jemte byfogden ålåg det rådet att tillse, att ej borgerlig näring brukades af andra, än stadens borgare, och att intet löst folk finnes i staden⁴⁾. Inför rådet aflades borgareeden.

För stadens säkerhet sörjde rådet jemte länsmannen. 1628 befalltes rådet i Malmö utse vissa personer, som skulle hafva uppsigt öfver fremlingar i staden. Artiklar om vakthållningen i staden upprättades af rådet, som äfven utnämde befäl vid borgarebeväpningen. Inqvartering af krigsfolk ombesörjdes af rådet⁵⁾. Hit hör rådets uppsigt öfver stadens brandväsen och eld- släckningsanstalter⁶⁾.

Vården om *offentlig tukt och sedlighet* tillkom rådet jemte byfogden.

Överflödsförordningar blefvo dels på konungens befallning af rådet upprättade och utfärdade, dels af konungen upprättade och sända till rådet⁷⁾. Andra mera speciela förbud mot hvarje-

¹⁾ Nyerup Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge I B. s. 412.

²⁾ Nyerup anf. st.

³⁾ Kolderup Rosenvinge Saml. af gamle Danske Love. IV. 420.

⁴⁾ Den 24 April 1654 "affjustes" i Malmö alla "ledige före folk", både män och qvinnor, som sutto för sig sjelfva och ej ville tjena. Ingen fick "huse" dem. De som påträffades skulle upptagas och arbeta i grafvarne.

⁵⁾ Jmfr härom s. 14.

⁶⁾ Den 21 Jan. 1655 upplästes på bytinget i Malmö en förordning af rådet, att borgerskapet skulle hafva "fittig opsiun med Ild och ljus" på grund af den genom den starka kölden uppkomna vattenbristen.

⁷⁾ Då rådet i Malmö klagat öfver öfverflöd vid bröllop, barndop och "kirkegang", befalltes rådet d. 7 Sept. 1606 sjelft utfärda förordning "om hvor mange par folk till hver skall bjudis, mange retter J agte förnöden att maa spisis och fremberis, hvad prydelse och smykke Brudene paa derris Bryllups och Eris dag bequommelig bör att Erris och prydís met, hvor mange quinder sømeligt kand agtis att bedís till hver kirkegang, hvor mange fadder en hver maa bede" samt såsom öfverhetspersoner öfvervaka det, som stadgas vid "pen och straff". Förordning härom utfärdades af rådet den 13 Oct. och lästes samma dag på bytinget.

Den 30 April 1655 lät rådet, emedan åtskilliga kungliga förordningar blifvit slagna i "Glemmebogen", i det att så många faddrar bjödos, att de svårligen kunde få plats vid dopfunten samt tjenstpigor uppträdde med "brudsmöckelser med guld, perler och demants smöcker," varna alla att icke göra sig skyldige till dylika öfverträdelse, på det att icke rådet måtte nödsakas att straffa dem, som ej hade medel till de stora böterna, med fängelse och jern, samt genom bysvennerna låta "offentlig paa gaden fritage saadan udstofferede brudsmöckelse".

handa oskick och oordningar utfärdades af rådet sjelft, t. ex. mot att aflossa skott inom staden, mot buller och oväsen på gatorna, mot att låna skolungdomen penningar¹⁾, att uthyra källare till gårkökeri och öltapperi²⁾, att låta kreatur gå lösa på gatorna, att hålla svin inom stadens vallar, emedan de betade på dessa, "hvilka till bedre brug ere forferdigte", att lägga "ureenlighet och mög" på gatorna m. m. *

Ett bland rådets viktigaste och svåraste åligganden var dess befattning med städernas *finans- och skattväsen*. Som vi redan nämt, upptog rådet lån och avslutade köp för stadens räkning; derjemte bortarrenderade det dess jordar och egendomar³⁾. Stundom fick rådet rättighet att använda kronans medel till att betala stadens gäld⁴⁾. — Skattebref blefvo i allmänhet skickade till rådet. De begärda summorna blefvo uttaxerade på borgarne efter förmögenhet och rörelse. Taxeringen verkställdes länge af rådet, troligen i förening med ett utskott af borgarne, sedermera af så kallade taxereborgare⁵⁾. Enligt recessen af 1643, som innehåller noggranna bestämmelser om taxereborgarnes tillsättande och skyldigheter, skulle de utnämnas af borgarne. Detta har dock icke öfverallt blifvit iakttaget — i Malmö utsågos de af rådet.

Sedan den årliga byskatten samt de af konungen utskrifna extraordinära skatterna blifvit uttaxerade, utkräfdes de af "Roedemesterne" och öfverlemnades till rådet, som vanligen skickade dem till kungliga räntekammaren eller ock lemnade dem till af konungen utsedda personer (t. ex. landtkommissarierna). Stundom fick rådet befallning att jemte skatten sända mantalsregister, så att regeringen kunde kontrollera taxeringen. De skatter, som utskrefvos för stadens eget behof, uppburos af kämnären och altaristen.

Angående denna del af rådets verksamhet uppstodo stundom förvecklingar såväl i förhållande till regeringen som menigheten. Den 26 Oct. 1599 befalltes rådet utan försummelse inbetala för flera år resterande byskatt, "saa at vi icke maa foraarsagis ved andre middel hoes eder at lade fordre." Stundom uppstod hos borgerskapet så stort missnöje öfver påbudna skatter, att rådet nödsakades söka stöd af högre myndigheter för att kunna utkräfvä dem. Den 11 Jan. 1624 anhöll rådet i Malmö hos konungen, att han måtte befalla länsmannen Grubbe "hålla efter" borgmästare och råd att se till, att de förmögne icke på lös undskyllan förskonades att

2

1) Samma dag, som ofvanstående varning meddelades allmänheten, uppmanades alla "schollemestere" att tillhålla sina disciplar "om söndagen under predikan och aftensang icke at samles på kirkegaarden at stimme och kaste med steen till vinduerne at beskadige dennem saavel som och andre dage, anseende en del af kirkens vinduer nu nyligen ere forferdiget med stor bekostning och dagligen igjen beskadiges. De "poge" och "svenne", som så göra och ej lyda under skolmästarne, skola gripas af bysvennerne och sättas i "gabstocken til spot och föragt".

Förbud mot att låna "den latinske ungdom" penningar utfärdades den 8 April 1651, emedan ofta de lånta penningarne användes till "drick och svärmeri".

2) Det sednare till följd af "den stora uskikkelighed med lösagtiga både mans- och qvinspersoner".

3) D. 23 Juli 1649 bortarrenderades vräkaregården i Malmö till Cornelius Ledebur.

4) Se sid. 7.

5) När benämningen taxereborgare först uppkom veta vi icke — sannolikt var det kort före eller i början af 17:de seklet.

betala. Den 5 Mars 1618 befalltes rådet i sistnämde stad, med anledning af ständiga klagomål af borgerskapet öfver olidlig beskattning, att redovisa för några af konungen utsedde män samt 8 borgare.

Rådet utnämde förmyndare, hvilka redoviste för rådet, upprättade stadgar för skiften, samt förrättade stundom sjelft sådana. Skolor, kyrkor och hospitaler stodo under dess uppsigt. I Malmö var en borgmästare kyrkans, en skolans och en hospitalets patronus. För öfrigt upptogs rådet af en mängd olikartade, mer eller mindre vigtiga bestyr, hvilka svårigen kunna närmare bestämmas, t. ex. att skaffa herbergen åt resande, att arrestera tattare, att se till, att ej utomlands tryckta böcker infördes i riket m. m., m. m.

Rådets *lagskipande* myndighet utöfvades dels i förening med byfogden, dels af rådet ensamt, och i sista fallet dels såsom första, dels såsom andra instans. I Malmö, oss veterligt, den enda skånska stad, som hade landstingsrätt¹⁾, vädjades från byting till rådhus, men derjemte afgjordes på det sistnämnda många mål i första hand. I öfriga skånska städer handhades jurisdiktionen antingen af råd och byfogde i förening, eller af byfogden ensam, endast i vissa fall, t. ex. i lifssaker, biträdd af borgmästare och råd²⁾. Vi skola utförligare afhandla detta ämne i sammanhang med bytinget³⁾.

Utom rådets administrativa och lagskipande makt tillkom detsamma en viss *lagstiftningsmakt* med afseende på städernas politi⁴⁾.

Byfogden eller *konungens fogde* var under äldre tider en embetsman med betydligt större makt och anseende, än förhållandet sedermera blef. Äfven om icke borgmästare och råd till honom stodo i något egentligt underdånighetsförhållande, kan han dock under de första tiderna betraktas som städernas förste öfverhetsperson. Småningom sjönk dock byfogdens anseende, isynnerhet genom tillsättandet af kungliga länsmän, så att han under denna tid var underordnad icke allenast länsmannen utan äfven rådet⁵⁾.

Äfven byfogden kan med afseende på sina funktioner ses från tvenne sidor, dels såsom konungens, dels såsom stadens tjensteman. I det förra afseendet subordinerade han under länsmannen, i det senare under rådet.

¹⁾ Med landstingsrätt menas den vissa städer medgifna förmånen att, med förbigående af landstinget, omedelbart vädja till herredagen. Dessa städer voro, utom Malmö, Köpenhamn och Ribe.

²⁾ Se härom Cronholm anf. st. 1 s. 486—489. Kolderup Rosenvinge Grundrids af den danske Retshistorie. Tredie Oplag s. 370.

³⁾ Se sid. 20.

⁴⁾ Jmf. sid. 15.

⁵⁾ Om man af den ordning, i hvilken öfverhetspersonerna i offentliga handlingar uppräknas, får sluta till det ömsesidiga förhållandet dem emellan, så kan man af dylika dokumenter från olika tider finna, huru byfogdens anseende småningom sjunkit. I Christoffers af Bayern Privilegier för Malmö af 1440 och 1446 uppräknas städernas öfverhetspersoner i följande ordning: fogde, borgmästare, rådmän; i konung Hans' allmänna stadsrätt omvexlander: fogde, borgmästare, rådmän; borgmästare, fogde, rådmän; borgmästare, rådmän, fogde. I nyare handlingar åter, och särskildt från 17:de seklet, nämnes alltid byfogden efter borgmästare och råd.

Såsom kunglig tjensteman ålåg det byfogden att vaka öfver, att ej konungens rätt och inkomster ledo intrång, uppbära konungens andel i sakören och konfiskeradt gods samt verkställa af länsmannen gifna uppdrag.

Hufvudsakligen togs dock byfogdens verksamhet i anspråk för *stadens* angelägenheter. Christer Bonde säger i sin förut anförda berättelse, att i Skånes städer fanns en byfogde, motsvarande hvad svenska lagen kallade konungens fogde i städerna ¹⁾. "Hos honom", heter det, "står all execution, så väl som första dom, arrester och sådant mera; han hafver ock med in-quarteringar att göra, och såsom han är konungens man och af länsmännerna är till eller af-satt, och af dem allena dependerat, så är hans embete ock af stor auctoritet och står städernas handhafvande af ordningar förnämligast uti hans händer och dependera af hans discretion och huru han är animerad" ²⁾. I det hela är, så vidt vi kunnat finna, denna uppfattning af byfogdens verksamhet riktig. Vi skola endast med några exempel närmare belysa hans i stadens tjenst utförda funktioner.

Byfogden var städernas egentliga *polismyndighet* samt såsom sådan *allmän åklagare*. Honom tillkom i *första hand* att öfvervaka efterlevandet af gällande lagar och förordningar och att beifra öfverträdandet deraf. Så t. ex. skulle byfogden tillse, att rådets stadgar för skrän och embeten följdes, att icke af rådet bestämda taxor för varor och arbeten öfverskredos ³⁾. De som idkade borgerlig näring utan att vara borgare, blefvo af byfogden instämnda för rådet. Han undersökte och angaf för rådet, hvilka eldstäder som voro farliga för allmänna säkerheten.

Han vakade äfven i första hand öfver tukt och sedlighet inom städerna och uppläste på bytinget antingen sjelfmant eller på rådets befallning förordningar härom ⁴⁾.

Execution af fällda domar tillhörde byfogden. Utmätningar verkställdes af honom och vissa vid bytinget utsedda personer. Tillika med byskrifvaren och "vedemesterne" ⁵⁾ utförde han skiften samt mätning af jord.

¹⁾ Under äldre tider motsvarade utan tvifvel i någon mån de danska byfogdarne konungens fogater i Sveriges städer. Under denna tid åter kunna de förra snarare jemföras med de byfogdar, som under 15:de seklet började uppkomma i Sverige.

²⁾ Skandinav. Haudl. 6 sid. 109.

³⁾ I stadgan för slagtarne i Malmö heter det: Ingen annan får sälja kött -- sker det, beifras af byfogden, som skall fälla dom, om det ej vore förbrutet till Konungen, staden och de fattige. Den 30 Jan. 1651 stämde byfogden i Malmö slagtarne, derföre att de tagit 2 $\frac{1}{2}$ sk. för hvart pund kött. De dömdes att böta 4 Rdr hvardera till konungen och de fattige.

Den 8 April samma år likaledes för öfverträdande af taxan samt för falska vigter.

Den 27 Nov. samma år stämde byfogden åtskilliga, som malt gryn hemma och ej varit i "grynmalerlaget". Borgmästare och råd befallte byfogden rätta sig efter K. M:s ordinans och slå quarnarne "i synder", så framt han icke sjelf derför vill "stande till rette som vedbör."

⁴⁾ T. ex. öfverflödsförordningar, förbud mot att lägga "ureenlighet og mög" på gatorna m. m.

Den 3 Juli 1651 stämde byfogden i Malmö en värdshusvärd, Dirick von Hagen, emedan han utskänkt vin och bränvin under högmessan, samt en färjeman Ole Olufsen, derföre att han supit sig full före predikan samt med knif, utan någon gifven orsak, öfverfallit en annan person.

En annan gång stämde samma byfogde en person för lägersmål efter angivelse af "sognepresten". Och likaledes på prestens angifvande en person för okristligt och lättfärdigt lefverne, i det att han icke "brugit det hellige altars sakrament" och för 2 år sedan trolofvat sig med en flicka och sedan lefvat i lättfärdigt lefverne med henne.

⁵⁾ Skrifves på ett ställe "vidnemester".

Att byfogdens *lagskipande* makt på olika sätt utöfvades i olika städer, hafva vi redan i det föregående nämt. I Skånes mindre städer ¹⁾ var byfogden den egentligen lagskipande myndigheten. I Malmö var denna myndighet delad mellan byfogden, som presiderade vid bytinget, och rådet. Vi skola söka angifva skilnaden mellan dessa tvenne domstolar och det förhållande, hvori de stodo till hvarandra.

Bytinget utgjordes af byfogden som ordförande, 8 tingmän eller stockmän, såsom bisittare samt ofta en eller tvenne rådmän, de så kallade "vedemesterne". Det hölls sannolikt på rådhuset, hvar eller hvarannan vecka ²⁾, på en bestämd dag (Måndagen). Till tinget instämdes och vid det afdömdes alla möjliga kriminalsaker (dråp, slagsmål, smädligt tilltal, stöld), förseelser mot polis- och skräförfattningar m. m. På detsamma framlemnades gäfvobref, sköte- och fastebref, gafs så kalladt "skield"- och "skudtsmaal" (intyg öfver i staden boende personers vandel), upplästes K. M:s och rådets förordningar, gafs tingsvittne härpå såväl som på andra vid tinget förekommande saker. Derstädes skedde äfven afkall på arf (urarfvagörelse) samt upplästes stämningar och kallelser till fordringsegare m. m. d. I brottmål, som rörde den anklagades lif, tillkallades rådet för att deltaga i ransakningen, men hvarken det eller den vanliga rätten fällde i allmänhet dom ³⁾, utan gjordes detta af de så kallade "15 män", hvilka af byfogden utsågos bland stadens borgerskap ⁴⁾. När byfogden sjelf var part eller annars hade förhinder, presiderade någon af "vedemesterne" i hans ställe. Dagen före tinget blefvo de ordinarie tingmännen af byfogdens tjenare kallade att möta. I stället för byting hölls så kallad "Tholdboe" en viss tid på året ⁵⁾. Vid detta utgjordes rätten endast af byfogden och byskrifvaren. För öfrigt förekommo der samma saker, som på bytinget.

Rådet såsom domstol sammanträdde på rådhuset. Dess sammanträden derstädes voro dock icke alla af judiciel natur. Vi få nemligen väl skilja mellan de sammankomster, som höllos af rådets medlemmar enskildt, eller med tillkallande af några bland borgerskapet, angående stadens administration, fastän äfven vid dem undantagsvis rättegångssaker behandlades, samt dem, vid hvilka rådet satt som domstol. De senare åter voro af två slag: ordinära och extraordi-

¹⁾ I hvilka bland dessa byfogden dömde ensam och i hvilka i förening med rådet, veta vi icke, då vi icke varit i tillfälle att studera andra rådstugu- och bytings protokoller från denna tid, än Malmö.

²⁾ 1654 hölls byting d. 23, 30 Jan., 20, 27 Febr., 13, 20 Mars, 3, 10, 17, 24 April, 1 Maj, 5, 12, 26 Juni, 10, 17 Juli, 14 Aug., 16, 23, 30 Oct., 10 Nov., 4 Dec.

Från slutet af Augusti till början af October hölls "Tholdboe" i stället för byting.

³⁾ Det är dock ej utan exempel, att byfogden sjelf fällt dödsdomar, t. ex. för upprepad stöld.

⁴⁾ D. 15 Dec. 1628 instämde Falck Lycke inför rådhusrätten de 15 män, som dömt en dom på Christen Bössemager. Han anklagade äfven byfogden, som dragit Christen under bytinget, oaktadt han lydde under krigsrätt. Byfogden svarade, att han hade bott i staden, och de 15 män sade, att de hade dömt efter de bevis, som förekommo vid bytinget. Den 9 Febr. 1629 stämde byfogden de 15 män angående en dråpssak.

Upphufvet till denna nämnd eller jury får utan tvifvel sökas i det forna bruket af "nævninger" (nominati), som i viktigare kriminala saker skulle döma den anklagade skyldig eller fri. Dessa nævningar voro i Skåne 15 och utsågos af käranden. Kolderup Rosenvinge Dansk Retshist. s. 340.

⁵⁾ Se not. 2.

nära. De förra höllos på en bestämd dag i veckan (Måndagen), de senare hvilken dag som helst. Vid de ordinära sammanträdena behandlades och afdömdes i andra instansen de saker, som till dem hänskötos från bytinget. Rådhusprotokollerna innehålla härpå otaliga exempel. Än var det den vid tinget tappande parten, som vädjade till rådhusrätten för att få ändring i byfogdens dom, än den vinnande, än stundom byfogden sjelf, som af rätten begärde "confirmatz" på den vid tinget fällda domen. Vid vad af den tappande instämdes byfogden att svara för sin dom. Rådhusrätten var således en högre domstol än bytinget, och vad egde rum från den senare till den förra; men det är ej utan exempel, att ett motsatt förhållande kunde inträffa, så att en sak, som redan blifvit afgjord vid rådhuset, åter upptogs och afdömdes vid bytinget ¹⁾).

I första hand afdömdes af rådhusrätten alla sådana mål, som angingo stadens egen politi och anhängiggjordes af byfogden såsom allmän åklagare. Men dessutom kunde hvilka saker som helst med förbigående af bytinget direkt anhängiggöras vid rådhusrätten med undantag af lifssaker ²⁾. Vissa mål kunde endast afdömas af rådet — nemligen sådana som angingo äran ³⁾. Stundom hänsköt rådet saker till slottsherren.

På de extraordinära sammankomsterna förekommo isynnerhet tvistemål mellan främmande och invånare i staden eller mellan främmande inbördes, men äfven andra mål, som kräfdes hastigt afgörande ⁴⁾.

Vid rådets enskilda sammankomster, som höllos för slutna dörrar, satt det endast tillfälligtvis såsom "rätt", t. ex. om saker af mera privat natur, som man ville undandraga offentligheten

Utom städernas egentliga öfverhetspersoner funnos åtskilliga *lägre tjenstemän*, som voro underordnade rådet och af detta tillsattes. De viktigaste bland dessa voro: Byskrifvaren, Kämnen, Hospitalsföreståndaren, "Kirkevergerne" och Altaristen. Byskrifvaren tillsattes för lifstiden och hade lön af staden ⁵⁾. Hans förnämsta åligganden voro att föra protokollet vid bytinget, att utskrifva domar, bref, förklaringar m. m. Vidare var han byfogden följaktigt vid skiften, mätningar och registreringar, samt uppsatte protokoll öfver hvad som förekom. Kämnen hade

¹⁾ En "badskjer" hade inför rådet instämt ett fruntimmer, som utom annan skada nedrifvit hans skylt. Rådet dömde henne att uppsätta en ny skylt. Då detta icke skedde, anhängiggjordes målet vid bytinget, der hon dömdes att uppsätta en ny skylt inom 14 dagar (7 Nov. 1653).

²⁾ Den 17 Oct. 1628 begärde byfogden i en sak dom af rådet. Detta svarade, att det var blodssak, hvarföre den borde "ordelis til Thinge".

³⁾ I Christian den IV:s Recess af 1643 förbjöds det byfogden att fälla någon "Æredom". Den 27 Jan. 1651 resolverade rätten, att emedan byfogden dömt i en sak, som angick äran och det mot recessen, så borde hans dom död och maktlös vara.

⁴⁾ Onsdagen den 9 Februari 1643 hölls extra rådhus angående öfvervåld af Mattis Skrifver på Borringholm mot byfogden Hans Waltersson.

⁵⁾ I Malmö 125 D. om året.

stadens uppbörd och räkenskaper om hand, hvarjemte han i någon mån synes hafva haft befattning med stadens polisväsende¹⁾. Denna befattning, som varade ett år, synes isynnerhet hafva varit besvärlig, då betydliga böter voro utsatta för dem, som vägrade att åtaga sig densamma²⁾.

Altaristen uppbar skatten till aflöning af prester och skollärare. Kirekevergerne hade till syn med kyrkan och dess räkenskaper. Dessa sistnämnda befattningar jemte hospitalsföreståndarens gingo, liksom kämnärens, i tur bland borgerskapet och voro sannolikt ganska betungande, då rådet stundom måste tillgripa så stränga medel, som böter och fängelse, för att förmå motsträfviga borgare att åtaga sig desamma.

Innan vi sluta vår öfversigt af skånska städernas författning under sista danska tiden, skola vi med några ord antyda *menighetens* förhållande till öfverheten samt andel i styrelsen.

I en kommuns offentliga angelägenheter kunna dess medlemmar deltaga antingen omedelbart, samfaldt, eller medelbart, genom delegerade. Det *omedelbara* deltagandet, hvilket under äldre tider, då samhällsförhållandena voro enklare, var det enda, som kom i fråga, hade nu nästan helt och hållet uppbört. Borgerskapet sammankallades visserligen ganska ofta både på rådhuset och tinget för att *få del af*: kungl. bref och förordningar, rådets eller byfogdens stadgar och föreskrifter, gjorda val och utnämningar, stadens räkenskaper m. m., men ej för att aktivt deltaga i styrelsen³⁾.

¹⁾ I bagarnes skrå heter det: Ingen sven får bära sidogevär. Om han det har, skall byfogden och kämnären taga det från honom.

²⁾ 100 Rdrs böter bestämdes genom en kunglig förordning af den 15 April 1610, men ofta sluppo vederbörande med mindre. 1656 betaltes i Malmö af till kämnärer utsedde personer, som önskade derifrån vinna befrielse, 70, 50, 50, 40, 60, 50 Rdr.

³⁾ Ett bevis på, huru ringa menighetens inflytande och på grund deraf intresse för de allmänna angelägenheterna var, lemna en af ett missnöjdt parti i Malmö till rådet den 5 Aug. 1618 framlemnad klagoskrift och rådets svar på densamma.

De missnöjde begärde, att rådet ville hålla "Raade steffne", när borgerskapet skulle sättas i skatt, så att några af borgarne i hvar rote kunde vara närvarande och "samtöcke hvis der skede". Härtill svarade borgmästare och råd, att borgarnes begäran var dem mycket kär, och de anhöllo, att ett straff måtte bestämmas för dem, som ej infunno sig på rotemötena, emedan det ofta hände, att en borgmästare eller rådman fick sitta och vänta en lång tid på dem, som blifvit tillsagda att möta, och att blott en eller två mötte. Bland annat fordrade vidare borgarne, att rådet sjelft skulle betala stadens gäld, emedan menige borgerskapet ej hade reda på, att staden hade någon gäld. Härtill svarade rådet, att det hade borgarne kunnat se af skattsedlarne, på hvilka stod uppgifvet till hvad ändamål skatten upptogs, "thi hvorfor skulle der tagis skatt till rentpenge, dersom byen ikke hafde penge paa rente"; dessutom hade 12 "formuende" borgare, kämnäerne och föreståndarne för byggningen (penningarne användes till befästningen) känt till byens gäld, emottagit penningarne och betalt rentorna.

Medelbart hade deremot borgerskapet icke så ringa inflytande, utan deltog både i den lagstiftande och dömande makten. Med afseende på den förra var det isynnerhet, när skatter skulle utskrifvas¹⁾ eller påbud om handel och rörelse utfärdas²⁾, som rådet sammankallade ett större eller mindre antal af borgarne, hvilka då, såsom ett slags representation af menigheten, å dennas vägnar fattade beslut jemte rådet samt med namn och sigill beseglade de fattade besluten.

Ett slags ständigt, af rådet ofta anlitadt, utskott af borgerskapet utgjorde de förut nämnda taxereborgarne. Egentligen utgörande ett slags taxeringskommission, blefvo de af rådet rådfrågade ej blott om storleken af de skatter, som af dem skulle uttaxeras, och dermed i sammanhang stående frågor, utan äfven om åtskilliga andra stadens angelägenheter. Den 4 Aug. 1629 utfärdade rådet i Malmö en "ordinantz" med de 10 mäns (taxereborgarnes) samtycke "om hvis Riff och Kiøb som schier inden och uden Portene aff Borgernes drenge", nemligen ett förbud mot att utom porten köpa något af bonden samt att "omstrippe" på landet. I Christian IV:s Recess erhöilo taxereborgarne rättighet att jemte rådet utnämna städernas lägre tjenstemän³⁾.

Stundom rådgjorde rådet med vissa bland de lägre tjenstemännen, t. ex. kämnärerna⁴⁾.

I *lagskipningen* hafva vi ofvan sett, att särskildt utsedda borgare deltog, dels såsom "tingmän", dels såsom "femtonmän". För domarnes exekution biträdde byfogden af några af honom utsedda borgare⁵⁾. Äfven för andra ändamål, t. ex. värdering och taxering af egendomar⁶⁾, blefvo borgare på bytinget utnämnda.

Hvad angår det allmänna förhållande, hvori städernas öfverhet och menighet sto do till hvarandra, så kan det med ett ord kallas *patriarkaliskt*. Menigheten såg med vördnad och kärlek upp till sin "gode öffrigheid", som, utgången af borgerskapets midt och likväl alltjemt tillhörande detsamma, utgjordes af dess genom ålder och erfarenhet mest ansedda män, viss om, att i den hafva sitt bästa värn och trognaste vårdare af sina intressen. Denna åter behandlade menige borgarne visserligen med den öfverlägsenhet, som ålder och embete kräfde, men äfven med vänlighet och öfverseende, hellre förmanande och varnande, än med lagens stränghet straffande, "sine kiere undersatter".

¹⁾ Den 23 Oct. 1650 hade borgmästare och råd låtit uppkalla 8 af stadens borgare och för dem tillkännagifvit, att presten Niels Sörensen hade för dem beklagat sig öfver, att hans *salarium* till "ildebrand" var för litet. Med anledning häraf "haffver forne Dannemend i dag paa samtlige borgerskabs veyne anloffved aarligen hertil 50 slette Daler."

²⁾ Den 7 Sept. 1597 gjordes af borgmästare och råd och 31 borgare i Malmö ett dylikt påbud eller öfverens-kommelse. Se bilagan 2.

³⁾ Kolderup—Rosenvinge Samling af gamle Danske Loye IV. s. 416.

⁴⁾ Se sidan 22 noten 3.

⁵⁾ Den 28 Jan. 1656 utnämde byfogden 4 män att vara honom följaktige till införsel i en gård.

⁶⁾ På bytinget utsågos den 14 Jan. 1656 8 personer att granska, värdera och taxera "den salig mand Hans Waltersens" (byfogdens) jordagods.

Bilagor.

1.

Christian IV:s bref om upphälvande af Trelleborgs stadsprivilegier.

Vi etc. gjöre vitterligt att eftersom vi nocksom kan betrakte, att Trelleborg vor kjøbstad Malmö saa ner er beliggende, att Trelleborgs invoneres brug drifves och sögis medh indbyg- gernes udi for:ne Malmö yderste afbrech och Schade, hvorudefter kunde verre att befrychte, att for:ne Malmö paa hvileket att befeste stor omkostning er anvendt schulle blott blifve öde och forderfvit, oss och riget icke till ringe nachdel och schade. Daa hafve vij efter wigtige be- tenkende med woris Elsk. Danmarkis Rigis Raads Raad och sambtöcke för gott anseet den handell och brug udi for:ne Trelleborg gansche och aldelis att afschaffe och henlegge till for:ne Malmö, paa det samme bye, efftersom os och Rigit magt derpaa liggendis er, kunde paa fode komme och wedblifve — och ville derfor alle Trelleborgs privilegier och frijheder dennem aff Højlofflig Ihukommelse, frembfarne konninger, saa vell som aff oss self naadigst confereret och bevilgit, med dette vort obne breff och alfuorlig mandat och befalning och i dess kraft igienkaldit och *casseret* hafve, saa och hermed igienkalder och *casserer*, saa att for:ne Trelleborg icke efter den- ne dag för nogen köbstadh videre holldis schall eller maa. Bedendis och biudendis menige Indvanere udi for:ne Trelleborg, att J saa mange som agter att driffue nogen borgerlig brug och handtering, eder till for:ne köbstadh Malmö eller andre privilegierede byer her udi Rigit be- gifver och nedersetter, da ville vi saa mange aff eder, som sig der hen begifvendis worder sam- me privilegier och alle andre rettighz naadigst forunde, bevilge och meddele som for:ne Malmö borgere naadigst aff os gifvit och *confirmeret* er, Herefter hafver ij eder att rette. Givit paa vort slott Kjöbenhaffn den 19 April Anno 1619. Under vort signet

CHRISTIAN.

2.

Öfverenskommelse af rådet och borgerskapet i Malmö om stadens handel och rörelse.

Wij effterschiffne Jacob Fechtell, Rasmus Lodvigssön, Niels Hammer, Borgemestere udi Malmö, Niels Matssön, David Paterssön, Engelbrit Frijs, Tideman Bollicken, Willem Anderssön, Knud Jacobssön, Cornelius Willemssön och Jacob Rasmussön, Raadmend sammesteds, Willem Djehman, Hendrich Blome, Jens Lauritssön, Hans Asserssön, Holger Skomager, Anders Christiernssön bager, Lauritz Jörgenssön, Oluff Lauritssön Suckerbager, Mårten Prys, Hans Jacobssön, Regell Jörgenssön, Jost Krutmeyer, Jost Ledebur, Pouel Joenssön, Rassmus Schriffuer, Christoffer Perlesticker, Hans Möller, Christiern Jacobssön, Kort Walckeling, Lille Jörgen, Peder Falster, Laurentz Frick, Reiments Dirickssön, Eler Tomissön, Christiern Kedelsmedt, Hans Holst schomager, David Blome, Jesper Skinder, Jeppe Grofsmedt, Tomis bundtmager, Jörgen Höning, borgere udi forne Malmö, Giöre alle witterligt och bekenne med dette wort obne breff, At aar efter Christj födsell 1597 Onsdagen thend 7 Septemb. waare wij medt thend gantsche menige almuffue och Borgerschab her på Malmös Raadhuss, om Malmö Stads och alldmenighedens merkelige werff at forhandle, Besynderligen om dett skadelig Riiff, och Uördning her skeer paa korn och ald anden ware her indkommer i Byen til Lands, hvor medt hver driffuer store modvillighed Uden ald ordning medt fahell och Kiøb, saavel Uden Portenn som inden, thend gantsche menighedt til store skade, Disligist medt hves Edende ware her indkömmer til wands, Tha paa det samme Vordning och schade, motte forhindres, och menighedens gaffn wed god ordning skickelighedt matte forfordris, Tha er sambtöckt, at thend gamble wedertegt, som gjordt bleff i fordom dage Anno 1545 thend 2 April: Udi the fleriste puncter och artikler schall her effter ved fuldmact hollis, medt hves widere skickelsser, som thenne Tiids Leilighed nu medtförer, Endrecteligen bevilget och beijaet aff Oss och menige Almufue, wbrödelig at holle, Under artickle, wilkaar, bröde och faldsmaal som her effterfølger. Först Efter thi dette store Torg er funderit her mit i Byen medt store bekostning til thend menige mands beste ehuer the boer i Byen, Tha schal ingen, ehuo hand helst er, fordriste sig at kiöbe eller fale nogen haande vare, för end den kommer her ind paa Torgit, indenfor Skolle undtagit weed och Kwll, Saa och Undtagit at den Boonde som er Borgeren skyldig vill selff kiöre til hannom, och yde ha:m samme sin ware udi sin gield, deremod Borgeren schal forpligtig were at holle ved sin eed, at hand tog det i sin gield, om der klagis eller tviffles paa, Dog om hösten maa hver borger kiö-

be paa gaden for sin dör indtil S: Dionisij dag, dog schall de kiöbe inden Portene, wil och nogen boonde Ufordrit kiöre til nogen dör och biude hannom sit korn fahell, tha maa borgeren det kiöbe, saa frempt borgeren wil holle wed sin eed, at det icke skede medt Underfundighett. Skall och Ingen kiöbe weed eller Kull til forprang, och ej mere end til sit husis nödtorfft. Item som befindis att mange som ere udi Embeder och Laug, Loder the:m icke nöige medt theris Embede men indfaller thend ene i thend andens Laug saa och gribe til atskillig handtering udenfor theris Laugs Skraa, sin medtborger til forfang, Skal fordj hver Embedsmand nere och bierge sig aff sit Embed och handtverk, och Ingen skal giöre ha:m forfang der udi, och derfor schall Ingen Embedsmand bruge nogen kiöbmandshandel, eller andet som hans skraa icke tillader, men wil hand kiöbslaa, tha schal han ofergiffve sit Embed, och siden kiöbslaa det beste hand kand. Befindis och at disse mange Grynmaalere som paa nogle faa aars tid ere opkomne, hvorledis the vördenlig opriffuer fuldmer ald then Haffre som enten kommer eller skulle komme fahell til Byen wed theris Underfundig practiker och Listige kiøb, Saa at ingen borger uden the allene kand bekomme 1 tna haffre til sit hest eller til andit sit husis behoff, der offuer the och selfve bliffve til betlere som paakiender naar Kongelig skat och skyld skal udgiffuis, schal derfor stiftis et Grynmaalerlaug udi slig maade som lideligt kand vere, bade for almufuen och for thennem selfve. Item efter thi her befindis saa mange Skoffte bagere, at the forordnede bagere som i Laugit ere Leggis fast öde, iblant hvilke Skofftebagere thend meste part er löss selskab, indflött aff Landsbögdén, hvilke saavelsom grynmaalerne Ligger thend ganske menighed i weyen, bade at the först paa thend ny inhöstede gröde setter hver mand it dyrt kiøb paa skeppen, saa och, at hver kand icke faa fahel Raug och brödkorn til theris husis behoff, men hver maa nödis til at kiöbe bröd aff samme Skofftebagere paa det dyreste, och i det the samme sette menigheden saadan dyrcke tha kunde the ocsaa selfve icke bliffve wed, men beklage theris armod naar the Kongelig skatt och skyld skulle udgiffve, Saa och theris börn maa wj föde for vore dörre, Skall fordj Samme Skofftebagere formeent vere at bage, och samme theris skadelige handell at offvergiffve, och Bagere Laugit derimod at oprettis och hollis ved Lige effter Skraaens Lydelse, och worde indseende, at Bagerne schal holle Byen wed Lige medt gott bröd och for skeligt kiøb efter tidssens Lejlighedt som Skraaen Udviser, dog her med Uformeent hver borger at maa selff lade bage til sit husis behoff. Item schal Ingen kiöbe nogen ædende ware til forprang som hiid indkommer til wands för end det haffver Ligget i three dage, thend menige mand til beste, Siden maa hver mand kiöbe och gjöre sin fordeel der med som borger er, dog maa the borgere som kiöbmend ere kiöbe korn, Smör, Erter och andit, medt saadant skiell, at naar the haffuer giort kiöbet, at tha theris medborger maa nyde theris nödtorfft der aff for samme kiøb, alldenstund der icke er kostid wognleye, pramleye, eller anden bekostning derpaa, men siden maa hver mand giöre sit beste der medt, och huo som hiidförer eller henter nogen ædende ware offuer Siö och Land, hand maa selge dett Udpaa wort standende Torg i three dage for skieligt kiøb, Item Kiödmangere schal icke maa kiöbe nogrehaande fæ, Suin, Lamb, Giess eller andit slagtequeg, fra S. Mickels dag och intil S. Martens dag för end klaacken hafver slagit thj om dagen, paa det at menige Borgere skulle dissemellem komme til at kiöbe huess the haffue behoff til theris husis ophold. Item shall ingen Kiöbe hu-

der eller skind at selge til forprang, uden hand salter them selff och selger them siden med heele dæger, eller halffue dæger, och Skind wed heele hundrit och halffue hundrit, Undtagit udi høstmarkit. Item paa det at Skomagerne skulle stede allmuffnen dis bedre kiøb paa Sko, tha er saaledis bevilget och sambtöckt, at ingen skal eller maa kiøbe huder inden klaacken slaar thj om Torgdagen aff Boonde wogne, uden schomagerne allenist, undentagit i høstmarkit, dog maa Remmesnierne och andre Embedsmend kiøbe huder til theris Embeders ophold, och icke at selge til forprang, Ingen maa heller kiøbe Barekit Læder uden Schomagerne, undtagit Sadelmagerne til theris Embeds ophold och icke til forprang. Item Hvilken Borger som kiøbe wil, hand schal selff kiøbe, och ingen maa bruge nogen dreng eller tjener at kiøbe for sig i samme maade, icke heller sin hustruf eller pige, hverken om høsten eller anden tiid paa aarit Undtagit hand er krank eller aff Byen, dog maa Een Raadsperson bruge een dreng der kiøber for hannom, och icke flere, och sammeledis en Encke Een dreng efter hendis Leylighedt, Samme Raadspersoners och Enckers drenge schall vere theris stedde tiunde som tiener for Løn, heelt eller halfft aar. Item huo som helst der befindes at giøre emod thenne wedertagt, Skick och Ordning, tha schal han böde til Konningen tree mrk, til Staden nj mrk och til Raadet nj mrk saa ofte dett findis men findis nogen som faler eller kiøber uden Byes porte, er hand dreng, tha settis hand i halssiernit, och löse sig ud som melder, men er hand borger, tha löse hand sig strax fra halssiernit med böder som melder. Item shall Ingen Hugisker eller driffvere, kiøbe Lamb, giess, höns eller anden Edende waare til forprang, som almindelig beklagis uden III ms. bröde. Item som klagis haardelig offver disse forderffvelige kiöbmend iblant borgerjt som tager penninge och kiöbslaar medt emod Privilegerne och emod theris borger eed kiøber Ind den ene dag, och lemner det fra sig thend anden dag, den gantsche gemene til offuermaade skade, Saa schal end nu saadant vere thennem her efter forbödet Saa at Ingen Borger maa kiøbe eller handle med nogen fremmends Pendg. Icke heller maa hand tage sin medborgers Pend:e och kiøbe borgeren ware for. Icke heller maa nogen borger udfaa sine Pend:e til een anden sin medborger at kiøbe for sig til fordeel och forprang, Hvilken som findis mz Saadant Svig hand schal förste gang böde III mrk treeskiftis, findis det anden gang, tha schal the penninge och gods vere forbrut som hand handler medt, Bryder hand oftere, tha schal hannom hans borgerskap vere opsagd. Item schal och Ingen kiøbe ved Stranden Saltid Sild eller Saltid fisk, Erter eller andre ware til nogen Udenbys mand, och Ingen finats bruge ther udi, men lade Udenbys mand selff kiøke mz een borger effter privilegerne, huo som bryder deremod, tha schal waren were forbrut for Borgeren, och thend Udenbys mand siden at tiltale borgeren for sine Penninge.) Item the fremmede kiöbmend her kommer medt theris ware, hör, hamp, meel, humble, tyst öll och andre slige ware, The schal selge saadant theris ware til Borgerne och icke til fremmede eller Udenbys mand udi hele eller halffue Lester, udi hele schippd. och halffue schippund effter Privilegerne och icke i thönnetal eller Lispundtal, Findis nogen at bryde ther emod, tha böde hand som Privilegerne Udviser. Item ingen kremmer som icke borger er, maa holle oben bod mz sin ware, men will the selge theris ware, tha shal the selge den udi hele eller halffue schippdt, Udi heele eller halffue dussin, i heele hundrit och halffue hundrit efter som waren er til, Findis nogen saadan Kremmer at selge udi stöcke tall tha böde hand oc

saa efter Privilegerne, forste och anden gang, och tridie gang wige Byen med sin kram, Item schal och icke tilstedis nogen nebbegutzen at husere her i Byen mz theris falske och forderfvelige kramuare som the bedrager folck medt, Findis nogen saadan at husere, tha schal hand böde efter Leyligheden. Item schal och Ingen fare paa Landit til Bonden, at bestille eller lade bestille korn eller anden ware, thend menige Borgers næring til affdragt, huo der findis medt, schal böde XLm. til treeskiftis, men scheer det for grofft och for tidt tha schal hand ej wide sin egen bröde. Item befindis ocsaa saadant himmeligt svig emod borgerne, hvorledis kremmere och andre liggere, himmelig betinger och kiöber eller Practicks vijss Lader kiöbe korn aff Boonden, och der nest himmelig lader giöre dz i malt hoos een borger, och siden enten himmelig selger det eller himmelig lader det udskibe prachtichs wijs under borgers naffn den menige borger til skade, Saa och Konningens Told Underduld: naar saadant kand findis, tha schal det korn och malt vere forbrut til Kongen, Byen och Raadit, och den borger som giör det i malt och dölger det, och icke gifver öfrigheden det tilkiende, thend schal förste gang böde thrende XL m. och den som tager sig paa at udskibe eller udfaa det under een borgers eller een anden fremmitz naffn, thend schal straffis paa sin boos laad, eller miste sine tho fingre formiddilst hand icke hafver hollit sin borgereed, saa och icke verit Kon. M. huld och tro. Item schal och Ingen Borger annamme Korn fra nogen Udenbysmand, Fogit, Riidsfogit, Schrifver, Kiöbmand eller andre at giöre i malt, emod Bryggerlaugs Skraa, och Uden hand loder det i tide Borgemestere och Raad vide Under XL m. bröder til treeskiftis, Efterdj saadanne Korn kiöber paa Landet emod Recessen, Kongelige breffue och stadens Privilegier. Item Ingen Borger eller Bymand schal tiltage sig nogen fremmit mands gods for fogeden paa Landit eller for nogen anden fremmit, sild, fisk eller anden vare at udfaa eller forhandle hoss bönder eller hoss andre, hvor af borgerlig nerring forringes. Huo det giör tha böde hand förste gang XL m. Kong och Byen anden gang XL m. treskiftis, Tridie gang lige saa megit och hans borgerskab vere opsagd. Item er och bevilgit och sambtöckt mz opracte fingre at Ingen skal dölge men hver schal forplictig vere under sin eed at gifve det öfrigheden tilkiende, eller selff udgifve the böder som den skyldige skulle hafve udgifvit. Item schal och hver forbunden vere at dersom Öfrigheden hafver tuiffel paa nogen for nogen forseelse emod nogen af disse for:te Punater, Tha schal hand forklare sig mz sin eed, men wil hand icke suerge, Tha böde hand efter Sagsens Leilighed, och vere der medt frj for eeden. — Til des ydermere vidnisbyrd at thenne for:ne skiek och Ordinatz schall saaledis mz alle sine artickle och wilkaar stadig och fast wed mact holdis som nu forset er, Thed hafve wj fornefnde bode paa vore egne och paa ald menighedens vegne mz wilge och wedskab her under ladit henge wore Signeter.

